

ΑΡΧΕΙΟΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

ΚΑΙ

ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

«Τὸ γὰρ αὐτὸ νοεῖν ἐστὶν τε καὶ εἶναι»
ΠΑΡΜΕΝΙΑΔΗΣ

ΤΑΚΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΑΙ

† Heinrich Rickert Τακτ.Καθ. τοῦ Πανεπιστημίου Heidelberg.—
Ernst Hoffman Καθ. τοῦ Πανεπιστημίου Heidelberg. — Erich Frank
Καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Marburg. — Guido Calogero Καθ. τοῦ
Πανεπιστημίου τῆς Φλωρεντίας. — Ραφ. Δήμου, Καθ. τοῦ Πανεπιστη-
μίου Harvard τῶν Ἡν. Πολ. τῆς Ἀμερικῆς — Κ. Τριανταφυλλόπου-
λος Καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Ἀθηνῶν. — August Faust Καθ.
τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Heidelberg. — Μιχ. Τσαμαδός. — Χ. Τζωρ-
τζόπουλος Καθ. τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. — Franz Boehm
ὑφηγ. τοῦ Πανεπιστημίου Heidelberg. — Παν. Κανελλόπουλος. — Κων-
σταντῖνος Τσάτσος Καθ. Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. — Ἰωάν. Θεοδο-
ρακόπουλος Καθηγ. Πανεπιστημίου Θεσ/νίκης. — Θεμ. Τσάτσος ὑφηγ.
Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΙΣ: Κ. Σ. ΠΑΠΑΔΟΓΙΑΝΝΗ

ΨΑΡΩΝ 41

1938

Ο ΜΥΘΟΣ ΚΑΙ Η ΖΩΗ

Υ Π Ο

WILHELM WOLFG. SCHÜTZ 1)

Ἡ ἀληθινή, ἡ βαθειά, ἡ γνήσια, ἡ ἀθάνατη τέχνη πηγάζει ἀπὸ τὸ Μῦθο. Ἡ τέχνη ὡς ποίηση, ἡ τέχνη ὡς ζωγραφική, ὡς πλαστική καὶ ὡς ἀρχιτεκτονική, ἡ τέχνη ὡς μουσική καὶ ὡς χορός, ἡ τέχνη ὡς πολιτική. Κανένας ἀπ' τοὺς κλάδους αὐτοὺς τοῦ πολιτισμοῦ (τῆς Κουλτοῦρ) δὲν φθάνει στὴν ἀνθησὴ του χωρὶς τὸν Μῦθο. Τί εἶνε ὁμοῦς ὁ Μῦθος;

Οἱ πανάρχαιοι μῦθοι τοῦ δυτικοῦ πολιτισμοῦ δὲν τοποθετοῦν στὴν ἀρχὴ τοῦ κόσμου ἰδέες, ἀλλὰ τοποθετοῦν θεοὺς. Τὸν κόσμο τὸν συλλαμβάνουν σὰν νᾶχη δημιουργηθεῖ ἀπὸ θεοὺς. Ὁ κόσμος δὲν ἔχει δημιουργηθεῖ μέσ' ἀπ' τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του. Ἀπὸ μιὰ πράξη «καθ' ἑαυτήν» δὲν βγαίνει κανένα νόημα. Οἱ κοσμικὲς μάζες παίρνουν μορφὲς ἀτέλειωτα πολυσύνθετες, μπαίνουν σὲ τάξη καὶ σὲ νόμο· ἔτσι τὸ θέλει ἡ φύση τους. Γιατὶ τάχα ἦταν κάποτε διαφορετικά; Γιατὶ ὑπῆρχε χάος; Πῶς φθάνουν στὸν κόσμο οἱ νόμοι, ποὺ γεννηθῆκανε γιὰ νὰ

1) (Σημείωσις μεταφραστοῦ). Ἡ μελέτη, ποὺ παραδίδουμε μεταφρασμένη στὸ ἑλληνικὸ ἀναγνωστικὸ κοινό, εἶνε βγαλμένη ἀπὸ ἓνα κεφάλαιο μιᾶς ἐργασίας τοῦ Schütz, ποὺ φέρει τὸν τίτλο: «Οἱ δυνάμεις τῆς ἐποχῆς μου». Ὁ συγγραφέας εἶχε τὴν καλωσύνη νὰ μᾶς στείλῃ σὲ χειρόγραφο ὀλόκληρη τὴν ἐργασία του, ποὺ ἀκόμα δὲν ἔχει τυπωθεῖ. Ἡ βαθειὰ ποιητικὴ καὶ παιδαγωγικὴ πνοή, ποὺ διέπει ὀλόκληρη τὴν ἐργασία, θ' ἀσκήσῃ χωρὶς ἄλλο μιὰν εὐεργετικὴν ἐπίδραση στὴν ἐποχὴ μας.

Ὁ W. Schütz, ἂν καὶ πολὺ νέος ἀκόμα, ἔχει δημοσιεύσει κι' ὄλας μιὰ μελέτη γιὰ τὴν πολιτειακὴν ἰδέαν στὸ «Βίλχελμ Μάϊστερ» τοῦ Γκαίτε, καθὼς καὶ δυὸ δυνατὰ λογοτεχνικὰ ἔργα: ἓνα δράμα καὶ μιὰ ποιητικὴ συλλογή. Ἐκτὸς ἀπ' τὴν ἐργασία, ποὺ ἓνα ἀπόσπασμά της δημοσιεύουμε στὸ τεῦχος τοῦτο, ὁ W. Schütz ἔχει ἐτοιμάσει, ὅπως μᾶς γράφει, μιὰ καινούργια ποιητικὴ συλλογὴ κι' ἓνα μεγάλο ἐπιστημονικὸ ἔργο μὲ τὸν τίτλο: «Πόλεμος καὶ Σοσιαλισμός».

παρέλθουν; Ὁ ἄνθρωπος σκέπτεται ἴσια. Δὲν σκέπτεται ἀφηρημένα. Ὁ ἄνθρωπος σκέπτεται ζωντανά. Γι' αὐτὸ πρὶν ἀπ' τὴν τάξη, πρὶν ἀπ' τὸν κόσμον, ποὺ ἔχει συγκροτηθεῖ κι' ἔχει νόημα, βλέπει ὁ ἄνθρωπος νὰ ὑπάρχουν ὄντα. Ὄντα, ποὺ ἡ οὐσία τους εἶνε τὸ ἀπειρο. Δυναμίες ἀπειρες. Τὰ ὄντα αὐτὰ τὰ βρίσκει ὁ ἄνθρωπος ἔξω ἀπ' τὶς μᾶζες τὶς κοσμικῆς. Καὶ βλέπει τὶς μᾶζες τὶς κοσμικῆς νὰ τὶς κινοῦν ἀκριβῶς τὰ ὄντα τὰ ἀπειρα.

Ποιὰ εἶνε ἡ φύση αὐτῶν τῶν ὄντων; Μᾶς λένε: Ἐν ἀρχῇ ἦταν ὁ ἄνθρωπος. Αὐτὸ δὲν τὸ πίστεψαν ὡς τώρα ἄλλοι ἐκτὸς ἀπ' τοὺς μωρούς. Ποῦθε βγῆκαν τάχα τὰ μυστήρια; Βγῆκαν ἀπ' τὸν ἄνθρωπο; Ὁ ἄνθρωπος ξέμαθε πολλά, ξέμαθε ἀτέλειωτα πολλά ἀπ' ὅσα εἶχε ἄλλοτε φαντασθῆ. Ὁ ἄνθρωπος ξέχασε κι' ἀπαρνήθηκε. Κανένας ὅμως δὲν μπορεῖ νὰ πιστέψη, ὅτι ἐν ἀρχῇ ἦταν κι' ἔπρεπε νᾶνε ὁ ἄνθρωπος. Κανένας ἄνθρωπος δὲν τὸ πιστεύει. Λίγες χιλιάδες μέτρα πέρα ἀπ' τὸ ἔδαφος τῆς γῆς καὶ ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου σβύνει. Κι' ὅμως! Ὑπάρχουν μερικοί, ποὺ λένε, ὅτι ἐν ἀρχῇ ἦταν ὁ ἄνθρωπος.

Ἄλλοι πάλι ἔρχονται καὶ μᾶς λένε: ἐν ἀρχῇ ἦταν ὁ λαός. Ἐν ἀρχῇ τοῦ κόσμου; Ἐν ἀρχῇ τῆς γῆς; Δὲν θᾶπρεπε νὰ θέτουμε τέτοια ἐρωτήματα. Ἄν ὅμως τὰ θέτουμε μᾶς διαφωτίζουν, λέγοντας: ἐν ἀρχῇ τῆς γῆς ἦταν ὁ λαός. Μὲ τὴν ἀπάντηση αὐτὴ θᾶπρεπε νὰ μείνουμε εὐχαριστημένοι. Γιὰ τὰ μεγάλα πνεύματα ἡ γῆ εἶνε κάτι ἀσήμαντο. Γιὰ τ' ἀδύνατα ὅμως πνεύματα ἡ γῆ δίνει ἀφορμὴ σ' ἀρκετὰ ἐρωτήματα. Γι' αὐτὸ ρωτᾶμε: Μήπως παρεξηγήσαμε τὴν ἀπάντηση, ποὺ μᾶς ἔδωσαν; Ὁ λαός ἦταν ἐν ἀρχῇ τῆς γῆς ἢ τῆς ἀνθρωπότητας; Μὲ μιὰ κακία ἀκόμα μεγαλείτερη μᾶς δύνεται ἡ ἀπάντηση: Καὶ βέβαια ἐν ἀρχῇ τῆς ἀνθρωπότητας ἦταν ὁ λαός.

Ὁ δρόμος, φίλοι μου, ποὺ πορευθήκαμε ὡς τὴ στιγμὴ αὐτὴ, εἶνε μεγαλείτερος ἀπ' ὅ,τι φαντάζεσθε. Εἶνε ὁ δρόμος, ποὺ ὀδηγεῖ ἀπ' τὴν ἀνθρώπινη ἀλαζονεῖα στὴν ἀνθρώπινη ἀξιοπρέπεια. Γιατὶ εἶνε ἀλαζονικὸ τὸ νὰ βάζῃ κανεὶς τὸν ἄνθρωπο πρὶν ἀπ' τὴ γῆ καὶ πρὶν ἀπὸ τοὺς νόμους τῆς, ἐνῶ εἶνε γνήσιας ἀξιοπρέπειας δεῖγμα, ὅταν τοποθετοῦμε τὸν ἄνθρωπο μέσα στὴν τάξη τοῦ κόσμου. Ὁ ἄνθρωπος λοιπὸν ἦταν παρὼν στὴ φύση ἀπ' τὴν ἀρχὴ τῆς φυσικῆς ζωῆς. Καὶ μάλιστα ὁ ἄνθρωπος ὡς λαός. Ἐν ἀρχῇ ἦταν ὁ λαός. Ἔτσι ξέρουμε, ὅτι ὁ λαός

εἶνε ἡ πρωταρχικὴ ἔννοια μέσα σ' ὀλόκληρη τὴν ἀνθρώπινη σκέψη. Ἔτσι μᾶς τῶπαν. Γιατὶ ὅμως μᾶς τῶπαν; Αὐτὸς εἶνε ὁ Μῦθος.

ὦ φίλοι μου, μιὰ ἐσφαλμένη ἀλυσίδα ἀπὸ σκέψεις δὲν γίνεται Μῦθος. Πῶς εἶνε δυνατὸν νὰ γίνῃ Μῦθος τὸ ὅτι ἐν ἀρχῇ ἦταν ὁ λαός. Καμμιά ἀπ' τὶς μεγάλες πράξεις τῆς ἱστορίας δὲν εἶδα νὰ τὴν ἔχει κάνει ὁ λαός. Ἄς εἶνε ὅμως: ἐν ἀρχῇ ἦταν ὁ λαός. Ποιὸς λαός; Οἱ κίτρινοι, οἱ λευκοὶ ἢ οἱ μαῦροι λαοί; Ὁ τάδε λαὸς ὡς ἡ ἀρχὴ τῆς ἱστορίας εἶνε μῦθος, γιατί δὲν μπορεῖ ν' ἀποδειχθῇ. Τὶ μῦθος ὅμως εἶνε αὐτός; Εἶνε ἓνας μῦθος, πὺ μοιάζει μ' ἓνα ἔνδυμα συναρμολογημένο ἀπὸ κουρέλια. Κάθε κομμάτι ἔχει ἄλλη ὄψη. Ἀπὸ κάθε κουρέλι κρέμεται κι' ἓνας ἄλλος λαός. Κι' ὅμως δὲν τὸ λέει ὁ ἓνας στὸν ἄλλον, ὅτι ἐνσαρκώνει τὸ Μῦθο. Ἄν τόλεγε, θᾶχαμε φασαρία καὶ ἀσυνάρτητες κραυγές. Γιατὶ κάθε λαὸς ἔχει κι' ἀνθρώπους, πὺ βγάζουν τὴν κραυγή: Ἐν ἀρχῇ εἴμαστε ἐμεῖς.

Ἐν ἀρχῇ ἦταν ἡ ἀρχή. Κι' ἂν τοποθετήσουμε στὴν ἀρχὴ τὸν ἴδιο; τὸν ἑαυτό μας, τότε μέσα μας θᾶνε καὶ τὸ τέλος. Γιατὶ δὲν εἴμαστε ἐμεῖς, πὺ ἐδημιουργήσαμε στὸν κόσμον ὅ,τι εἶνε Μεγάλο, ὦραϊο καὶ Ἄγαθό; οὔτε εἴμαστε ἐμεῖς, πὺ ἐπλάσαμε τὸν Μῦθο. Ὁ Μῦθος ἀνοίχτηκε στὰ μάτια μας καὶ μᾶς ἔδωσε τὸν ἑαυτό του ὡς δῶρο. Μ' αὐτὴν τὴν φράση ἀρχίζει μιὰ μελωδία, πὺ εἶνε διαφορετικὴ στὴ σύνθεσή της. Καὶ θὰ προσπαθήσουμε νὰ ἰδοῦμε, τί εἶνε ὁ λαός. Καὶ δὲν θὰ βροῦμε πουθενὰ στὸ λαὸ τὸν Μῦθο.

Ὁ λαὸς εἶνε μιὰ μᾶζα ἀπὸ ἀνθρώπους. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ἀκολουθᾶνε τὸν καθέναν, ὅταν ξέρεν νὰ τοὺς καλέσῃ, μὰ καὶ δοκιμάζουν ν' ἀπαλλαγοῦν, ὅταν δὲν ὑπάρχει ἐξαναγκασμὸς ἢ ὅταν δὲν ἔχουν μορφοποιηθῇ. Οἱ ἄνθρωποι ἔχουν τὴν ἴδια γλῶσσα. Ἡ γλῶσσα ὅμως εἶνε φτωχή, ὅταν ὁ λαὸς μένη στὸ ἐπίπεδο τῆς μάζης. Οἱ ἄνθρωποι ἔχουν τὸ ἴδιο αἷμα. Τὸ αἷμα ὅμως μένει σιωπηλὸ καὶ βουβό, ὅταν εἶνε ἀπλῶς τὸ αἷμα μιᾶς μάζης. Οἱ ἄνθρωποι ἔχουν τὴν ἴδια ἱστορία. Ἱστορία ὅμως δὲν γεννιέται, ὅταν ὁ λαὸς μένη στὸ ἐπίπεδο τῆς μάζης. Οἱ ἄνθρωποι ἔχουν τὴν ἴδια γῆ, τὸ ἴδιο ἔδαφος. Μὰ καὶ τὸ ἔδαφος δὲν μποροῦν νὰ τὸ κρατήσουν, ἂν δὲν πάψουν νὰ εἶνε ἀπλῆ μᾶζα. Οἱ ἄνθρωποι ἔχουν τὰ ἴδια ἦθη καὶ τοὺς ἴδιους νόμους. Ἡθὴ ὅμως καὶ νόμοι δὲν ἰσχύουν, ὅταν οἱ ἄνθρωποι εἶνε μᾶζα. Ἡ γλῶσσα εἶνε φτωχή

καὶ τὸ αἷμα εἶνε ἀγαλίνωτο, ἡ ἱστορία εἶνε νεκρή, τὸ ἔδαφος δὲν δέ-
νει, ἦθη καὶ νόμοι δὲν διαμορφώνονται μέσα σὲ μιὰ μᾶζα. Τὶ εἶνε
ὅμως, φίλοι μου, ἐκεῖνο, ποὺ δίνει στοὺς ἀνθρώπους ὅλα αὐτὰ τὰ
στοιχεῖα ; Τὶ εἶνε ἐκεῖνο, ποὺ μεταβάλλει τὴν μᾶζα σὲ λαό ;

Ἐν ἀρχῇ ἦταν ὁ λαός. Ὁ λαός ἐδημιούργησε μέσ' ἀπ' τὴν μᾶζα
τὸ λαό. Λαός ὅμως πρὶν ἀπ' τὴν μᾶζα δὲν ὑπάρχει. Τὸ καινούργιο
ἀκριβῶς καὶ τὸ μεγάλο ξεχωρίζει τὸ λαὸ ἀπ' τὴν μᾶζα. Ἡ γλῶσσα,
τὸ εἶδος, ἡ ἱστορία, τὸ ἔδαφος, τὸ δίκαιο καὶ τὰ ἦθη ξεχωρίζουν τὸ
λαὸ ἀπὸ τὴν μᾶζα. Πῶς τ' ἀπόκτησε ὅλα αὐτὰ ὁ λαός ; Λέετε, ὅτι ἐν
ἀρχῇ ἦταν ὁ λαός. Οἱ ἀνθρώποι μπῆκαν στὸν κόσμον καὶ τ' ἀγαθὰ,
ποὺ ἀναφέραμε, τοὺς ἔκαναν νὰ γίνουν λαός. Πῶς ὅμως ἦταν δυνατόν
νὰ νοιώσουν τ' ἀγαθὰ αὐτὰ, νὰ τὰ συλλάβουν καὶ νὰ τὰ ἐκφράσουν ;
Ἐβγαλαν τάχα ὅλοι μαζοὶ μιὰ κραυγὴ καὶ γεννήθηκε ἔτσι ἡ γλῶσσα ;
Ἐστηρίχθησαν τάχα ὅλοι, ὁ ἓνας ἐπάνω στὸν ἄλλον, κα' ἔτσι γεννή-
θηκε τὸ εἶδος ; Σκεφθήκανε τάχα κ' ἐδράσανε ταυτόχρονα μὲ τὸν ἴδιο
τρόπο κα' ἔτσι γεννήθηκε ἡ ἱστορία ; Τέτοιο πράγμα δὲν τὸ εἶδα ποτέ
μου κα' οὔτε σεῖς τὸ εἶδατε ποτέ σας. Πάντα ἦταν ἓνας, ποὺ μίλησε
πρῶτος. Πάντα ἦταν ἓνας ποὺ εἶχε πρῶτος τὴ γνώση. Ἐνας εἶνε.
Ἐνας ἦταν. Ἐνας θᾶνε πάντα. Αὐτοὶ οἱ Μοναδικοὶ μίλησαν πάντα
στὴ μᾶζα. Μίλησαν κα' ἔζησαν ὅ,τι ἤξεραν, ὅπως τ' ἔξεραν. Μέσα στὸν
Ἐναν μεταμορφώθηκε ἡ μᾶζα σὲ λαό. Ἐτσι λοιπὸν ἡ τάξη τῶν ὄν-
των εἶνε ἡ ἀκόλουθη : ἐν ἀρχῇ ἦταν ὁ κόσμος. Καὶ στὴν ὑπαρξὴ
τοῦ ἀνθρώπου ὑπάρχει ἡ ἀκόλουθη τάξη : ἐν ἀρχῇ ἦταν ὁ ἀνθρώπος.
Οἱ ἀνθρώποι γενῆκαν μᾶζες. Στὴν μᾶζα παρουσιάσθηκε ὁ Ἐνας. Μέσ'
ἀπ' τὸν Ἐναν γεννήθηκε ὁ λαός. Πολλὰ πράγματα, φίλοι μου, ἦσαν
ἐν ἀρχῇ. Πάντως ὁ λαός δὲν ἦταν ἐν ἀρχῇ.

Μᾶς ἐδίδαξαν : ἐν ἀρχῇ ἦταν ἡ δράση. Γιὰ μᾶς ὅμως προβάλλει
τὸ ἐρώτημα : ποιὸς ἦταν ὁ δράστης ; Κι' ἀπαντᾶμε : ὁ δράστης ἐπὶ γῆς
ἦταν ὁ ἥρωας. Ὁ ἥρωας παρουσιάσθηκε στοὺς ἀνθρώπους γιὰ νὰ
τοὺς διδάξῃ τὴν δράση. Γιατὶ καὶ τὴν δράση πρέπει νὰ τὴν μάθῃ κα-
νεῖς. Ὁ ἥρωας ἔζησε ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους γιὰ νὰ ἐπιχειρήσῃ,
πρῶτος αὐτός, τὴν δράση, τὴν πράξη, Γιατὶ κάθε πράξη πρέπει νὰ
πραγματοποιηθῇ. Πολλὲς φορὲς πραγματοποιεῖται διαφορετικὰ ἀπ'
ὅ,τι τὴν ἔχει σκεφθεῖ ὁ δράστης. Πολλὲς φορὲς τὴν σκέπτεται κανεῖς,

χωρίς ὄμως καὶ νὰ τὴν πραγματοποιῆ. Ὁ ἥρωας ἦταν ἐκεῖνος, ποὺ σκέφθηκε τὴν πράξη καὶ τὴν ἐπραγματοποίησε. Ὁ ἥρωας ἔδωσε στὸ λαὸ τὴν ὄντοτά του. Ὁ ἥρωας ἔπλασε μέσα ἀπ' τὶς φυλὲς τὶς πολιτεῖες.

Ποιὸς εἶνε ὁ ἥρωας; Ἐν ἀρχῇ ἦταν ἡ θεότητα. Ἡ θεότητα ἐδημιούργησε μέσ' στὸν κόσμον τὸ νόμον καὶ τὴν τάξιν. Σύμφωνα μὲ τὴν βούλησιν τοῦ θεοῦ γεννήθηκε ὁ ἄνθρωπος. Ὁ ἄνθρωπος ἦταν μιὰ ὑπαρξίς, ποὺ δὲν ἔξερε τὴν ὁμοιότητά του μὲ τὸ Θεὸ νὰ τὴν κρατήσῃ καὶ νὰ τὴν ζήσῃ. Μὲ κάθε του βῆμα πέταγε ἀπὸ τοὺς ὤμους του τὴν θεϊκότητά του σὰν ἓνα μανδύα ἀπὸ χρυσάφι, ποὺ τοῦ ἦταν πολὺ βαρὺς. Τότε παρουσιάσθηκε ὁ ἥρωας καὶ τοῦ ἐδίδαξε νὰ κρατᾷ ἐπάνω του τὸν μανδύα. Ὁ ἄνθρωπος ἦταν ἓνα ζῶον ἐγωϊστικόν. Ἡ ἐργασία τὸν ἔκανε ἔξω φρενῶν καὶ ἀγαποῦσε τὴν τεμπελιά, φοβότανε τὸ θάνατον καὶ ἀγαποῦσε τὴν ζωὴν. Τότε παρουσιάσθηκε ὁ ἥρωας καὶ τοῦ ἐδίδαξε τὴν ἀξία ἐργασίας καὶ τὴν αἰώνια ζωὴν. Ποιὸς εἶνε ὁ ἥρωας;

Οἱ ἄνθρωποι μισοῦνται μεταξύ τους χωρὶς νόημα καὶ ἀγαπιοῦνται χωρὶς νόημα. Πολεμοῦνται, μὰ καὶ ταιριάζουν πάλιν μεταξύ τους χωρὶς νόημα. Σκέπτονται ὅτι τοὺς ὠφελεῖ. Ὅτι δὲν τοὺς ὠφελεῖ τὸ μισοῦν, Ὁ ἥρωας ἐνσαρκώνει στὰ μάτια τους ὡς πρότυπον τὴν ἀληθινὴν ζωὴν. Ὁ ἥρωας πλάθει μπροστά τους τὴν ἀληθινὴν ζωὴν. Γιατὶ κάθε ζωὴ μπορεῖ νὰνε ἀξία, καὶ χυδαία. Ἀξία εἶνε ἡ ζωὴ, ὅταν μοιάζει μὲ τὴν εἰκόνα τους καὶ τείνει πρὸς τὴν ἰδέαν τους. Χυδαία εἶνε ἡ ζωὴ, ὅταν δὲν θέλῃ νὰ βρῆ καὶ νὰ κερδίσῃ τὴν ἰδέαν τους, ὅταν ἀνάγῃ σὲ κέντρο τὴν ὑλικὴν τῆς ὑπαρξίς. Χυδαία εἶνε ἡ ζωὴ, ποὺ δὲν ἔχει σκοπὸν, ποὺ δὲν ἔχει καμμιὰν ἀποστολήν.

Καμμιὰ μᾶζα ἀπὸ ἀνθρώπους δὲν τὴν διέπουν οἱ ἰδέες τῆς ζωῆς, δὲν τὴν διέπουν ὁ σκοπὸς καὶ ἡ ἀποστολή, δὲν τὴν διέπει ζωντανὰ τὸ θεῖον. Κάποιος τ' ἀποκαλύπτει ὅλα αὐτὰ στοὺς ἀνθρώπους, κάποιος τοὺς ἐκπαιδεύει καὶ τοὺς διαμορφώνει πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτήν. Οἱ ἥρωες εἶνε, ποὺ ἐκπληρώνουν τὸ ἔργον τοῦτο.

Ἀπ' ὅσα εἶπαμε βγαίνει μονάχη τῆς ἡ φύσιν τῶν ἡρώων. Οἱ ἥρωες ξέρουν τὶς ἰδέες, ξέρουν τοὺς σκοποὺς καὶ τὴν ἀποστολήν τῆς ζωῆς. Οἱ ἥρωες κατέχουν τὴν γνώσιν αὐτήν, βλέπουν ἀγκαλιάζουν μὲ τὴν θέαν τὴν ὑπαρξίς τῶν ἰδεῶν καὶ εἰσδύουν μέσα τους.

Οἱ ἥρωες νοιώθουν τὴν τάξιν τῶν ἰδεῶν. Ἡ τάξιν τῶν ἰδεῶν εἶνε

ἡ τάξι, πὺν διέπει καὶ τ' ἀνθρώπινα πράγματα. Μεσ' στὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου ὑπάρχουν δυνάμεις, πὺν τὴν ὁδηγοῦν στὴν ἀθανασία. Οἱ ἥρωες βλέπουν αὐτὲς τὶς δυνάμεις, τὶς βάζουν σὲ κίνηση καὶ τὶς ἐνώνουν. Ὅταν μιᾶμε γι' ἀποστολὴ στὴ ζωὴ, εἶνε σᾶν νὰ μιᾶμε γιὰ τὸ δρόμο, πὺν ὁδηγεῖ στὴν ἀθανασία. Ἡ ἄμεση, ἡ κραταιὴ ἀθανασία, πὺν ὄλα τὰ ἐκπληρώνει, προβάλλει στὴν ἀνθρώπινη ζωὴ μεσ' στὶς πὺν διαφορετικὲς μορφές' προβάλλει ὡς καθῆκον, ὡς ἀποστολή, ὡς νόμος, πὺν διέπει τὴν πράξι, ὡς ἀπαίτηση, ὡς αἶτημα. Ἡ ἀθανασία τοῦ ἀνθρώπου δὲν βρίσκει βέβαια τὴν ἐκπλήρωσή της ἐπὶ γῆς. Ἡ ἐκπλήρωσι σημειώνεται στὸ περιβάλλον τοῦ Ἄξιου, δηλαδὴ ἐκείνου, πὺν ἀφοσιώνεται στὴν ἀποστολή του καὶ ζητάει νὰ τὴν ἐκπληρώσῃ. Τέτοιο εἶνε τὸ ἔργο τῶν ἡρώων' κρίνουν καὶ καθοδηγοῦν, ὀχλοῦν καὶ ἐρμηνεύουν, προσφέρουν παράδειγμα καὶ εἰκόνα, δυναμώνουν.

Ποῦθε ἀντιλοῦν οἱ ἥρωες αὐτὴν τὴν δύναμη; Ποῦθε ξέρουν ὄσα οἱ ἄλλοι ἀνθρώποι δὲν γνωρίζουν; Πῶς τὰ καταφέρνουν νὰ ἐκτελοῦν ὄσα οἱ ἄλλοι δὲν ἔχουν τὴν τόλμη, τὴν δύναμη καὶ τὴν νοημοσύνη γιὰ νὰ ἐκτελέσουν; Μπαίνουν στὸ νόημα τοῦ κόσμου, κατάγονται ἀπ' τὸν κόσμο, ξέρουν περισσότερα ἀπ' τοὺς ἄλλους καὶ πραγματοποιοῦν ὄ,τι εἶνε γνήσιο καὶ ὄ,τι εἶνε ἄξιο γιὰ νὰ μείνῃ. Καταλαβαίνουν ποιὸς εἶνε ὁ σκοπὸς καὶ ποιά εἶνε ἡ ἀποστολή, πὺν ἔχει τεθεῖ στοὺς ἀνθρώπους. Ἐχουν μάλιστα καὶ τὴν δύναμη νὰ ἐπιβάλλουν καὶ οἱ ἴδιοι σκοποὺς κ' ἀποστολή. Γιατὶ μὲ τὸ μάτι τους βλέπουν τὴν τάξι τοῦ κόσμου. Βλέπουν τὴ νομοτέλεια, πὺν διέπει κάθε ζωὴ. Χωρὶς τὴν γνώση νόμων αἰώνιων δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ δοθῇ στοὺς ἀνθρώπους μιὰ τιμία διαταγή, δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ γίνῃ μιὰ προειδοποίηση, νὰ δοθῇ μιὰ συμβουλή, νὰ εἰπωθοῦν λόγια ἐλπίδας. Οἱ ἀνθρώποι καὶ ἡ φύση πρέπει νὰ ὑπαχθοῦν σὲ τάξεις, πὺν τὸ μυαλὸ καὶ ὁ νοῦς δὲν μποροῦν ν' ἀγγίσουν. Νὰ ὑπερνικήσῃ θέλει ὁ ἄξιος τὸν ἀνάξιο, ὁ φωτεινὸς τὸ σκοτεινὸ, ὁ ἀγαθὸς τὸν χυδαῖο. Δὲν εἶνε ὄμως ἐλεύθερη γιὰ τοὺς ἀνθρώπους ἡ ἐκλογὴ ὄνάμεσα στὸ ἀγαθὸ καὶ στὸ χυδαῖο, ἀνάμεσα στὸν ἥλιο καὶ στὴ νύχτα. Καὶ τὰ δυὸ τὸν ἀγγίζουν' καὶ στὰ δυὸ βασίζεται ἡ δύναμή του. Μέσα στὸν ἀνθρώπο κυριαρχεῖ ὁ ἀγῶνας καὶ ὄσο δυνατότερος εἶνε ὁ ἀνθρώπος, τόσο πὺν ἀδυσώπητα τοὺς νοιώθει καὶ τοὺς ἀγωνίζεται τοὺς ἀγῶνας του. Αὐτὴ εἶνε ἡ ἁμαρτία, πὺν νὰ λυτρωθῇ ἀπ' αὐ-

τὴν δὲν μπορεῖ οὔτε μὲ τὴν θέληση, οὔτε μὲ προσευχές, οὔτε μὲ παραλείψεις. Δὲν βαραίνει ἡ ἁμαρτία αὐτὴ τὸν ἴδιο ἄνθρωπο. Δὲν ὑπάρχει ἅπάνω του σὰν κηλίδα. Εἶνε ἀπλούστατη ἡ ὁδὸς τοῦ ἀνθρώπου. Εἶνε ἀναγκασμένος νὰ τὸ θέλῃ, μὰ εἶνε ἀναγκασμένος καὶ νὰ τὸ πάθῃ μέσα του. Πρέπει νὰ τὸ ὑπερνικήσῃ μέσα του, μὰ πρέπει προηγουμένως νὰ τ' ἀντιμετωπίσῃ κατὰματα. Ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ βέβαια νὰ νικήσῃ ἐν ὀνόματι τοῦ Ἁγαθοῦ καὶ τοῦ Ὑψηλοῦ. Νικώντας ὅμως, δὲν στέκεται ὁ ἴδιος ψηλά. Οἱ δρόμοι πάνε πρὸς τὰ κάτω. Δὲν ὀδηγοῦν στὰ ὕψη τῆς ὑπερηφάνειας καὶ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ. Ὁδηγοῦν στὴν ἄβυσσο τῆς ἀπελπισίας καὶ τῆς παθητικότητας, ὀδηγοῦν σιὴν καταδίκη κάθε ὁρμῆς πρὸς τὰ Μεγάλα. Δὲν εἶνε ὅμως πάλι σωστὸ νὰ εἰποῦμε, ὅτι οἱ δρόμοι πάνε πρὸς τὰ κάτω. Ὁχι! Δὲν ὀδηγοῦν οἱ δρόμοι ἐκεῖ, πού ἡ πράξη γίνεται μοναχικὴ καὶ ἀσκητικὴ, δὲν ὀδηγοῦν ἐκεῖ, πού ἡ βούληση γίνεται νοθηρὴ, δὲν ὀδηγοῦν ἐκεῖ, πού σὰν σὲ λάκκο μεσ' τὴν ἄμμο εἶνε χωμένα τὸ πένθος καὶ ἡ κόπωση. Ὁ δρόμος βρίσκειται στὰ ὕψη καὶ πάει ἀπὸ κορυφὴ σὲ κορυφὴ καὶ πάει διαρκῶς ψηλότερα, ὄλο καὶ πιὸ ψηλά, θάρρος, τόλμη, γενναιότητα, ψυχρὴ καρδιὰ καὶ ζεστὴ θέληση, καφτὴ καρδιὰ καὶ ψυχρὴ θέληση. Πάντα ὅμως στρέφονται οἱ δρόμοι καὶ πρὸς τὰ κάτω ἀνάμεσα ἀπ' τὰ βουνά. Καὶ κάθε δρόμος, πού πάει ψηλά, πάει καὶ πρὸς τὰ κάτω. Ὁ δρόμος, πού ὀδηγεῖ στὸν κόσμο, περνάει ἀπ' τ' ἀστέρια, ἀπὸ ἑκεῖνα, πού εἶνε ζεστὰ καὶ φλέγονται, μὰ καὶ ἀπὸ ἑκεῖνα, πού εἶνε κρύα καὶ πού ἔχουν σκληρύνει. Μπροστὰ στὴν καθαρότητα στοῦ Ἀπειρου βρίσκονται οἱ δρόμοι καὶ οἱ πεδιάδες, τὰ ὄρη καὶ οἱ πολιτεῖες τῆς γῆς.

Ἡ ἀποστολὴ τῶν ἡρώων εἶνε νὰ τὰ ξέρουν ὅλα αὐτά, νὰ τὰ διαμορφώσουν καὶ νὰ δημιουργοῦν, παίρνοντας αὐτὰ ὡς περιεχόμενο, τὴν ἀνάλογη γιὰ τὸ εἶδος, γιὰ τὸ ἔθνος καὶ γιὰ τὴν ἱστορία τους εἰκόνα.

Οἱ ἥρωες ζοῦν μέσ' στὴ συνείδηση τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς. Ἐχουν ὅμως μέσα τους καὶ ἓνα κομμάτι ἀπὸ μιὰ βούληση ὑπερανθρώπινη. Ἡ ψυχὴ τους ζῆ πλημμυρισμένη ἀπὸ τὸν χεῖμαρρο ἐκεῖνο τοῦ πνεύματος, πού πλημμυρίζει τὴ γῆ καὶ πού συντηρεῖ καὶ προκαλεῖ τὴν δράση. Πάντως σὰν ἄνθρωποι περιφέρονται καὶ οἱ ἥρωες ἀνάμεσα στοὺς ἄλλους ἀνθρώπους καὶ στ' ἀνθρώπινα εἶνε προσανατολισμένοι. Δὲν εἶνε οἱ ἥρωες, πού προβάλλουν χτυπητὰ καὶ πού προκαλοῦν γύρω τους τίς

δυνατὲς κραυγές, τὸν ἐπιδοκιμαστικὸ ψίθυρο καὶ τὸν δουλικὸ θαυμασμό. Δὲν εἶνε οἱ ἥρωες, ποὺ ἐπιβάλλουν θυσίες γιὰ νάχουν τὴν εὐκαιρία νὰ ἐπιδείξουν ἐπάνω σὲ πρόσωπο φανταχτερὸ τὸ χαμόγελο, ποὺ ἀπονέμει χάρη. Δὲν εἶνε οἱ ἥρωες, ποὺ, παραλυρώντας ὄνειροπόλα διασχίζουν τοὺς ἔρημους δρόμους ἐπάνω σὲ ἄλογα φτερωτά. Οὔτε εἶν' ἐκεῖνοι οἱ ἥρωες, ποὺ κάνουν τοὺς ἀνθρώπους νὰ λένε καὶ νὰ διηγοῦνται πολλὰ γι' αὐτούς.

Ἄπ' τὴν ἄλλη ὁμως μεριὰ δὲν γίνονται οἱ ἥρωες καὶ ἄνθρωποι τῆς καθημερινῆς ζωῆς. Δὲν πιστεύουν στὴ δόξα καὶ στὴν ἐπιδοκιμασία τῆς ἡμέρας· δὲν φοβοῦνται τὸ μῖσος καὶ τὸν χλευασμὸ τοῦ ὄχλου. Δὲν φοβοῦνται τὸ θάνατο. Δημιουργοῦν βέβαια, ὄχι ὁμως γιὰ νὰ συνδέσουν τ' ὄνομά τους μὲ τὴν δόξα, μὰ γιὰ νὰ πλάσουν τὴν ἀλήθεια σὲ ὁμοιώματα.

Οἱ ἥρωες ξέρουν, ὅτι καθεὶ στὸν κόσμον ἔχει τὴν ἀλήθειά του. Οἱ ἀλήθειες ὁμως ἀπορρίπτονται, διώχονται καὶ ὑβρίζονται. Ἡ ἐργασία καὶ ἡ χειρωναξία ἔχουν τὴν ἀλήθεια τους, ὁ πόλεμος καὶ ἡ εἰρήνη, τὸ ἀγαθὸ καὶ τὸ κακό, μὰ καὶ κάθε ἄνθρωπος καὶ κάθε δέντρο, ὅλα αὐτὰ ἔχουν τὴν ἀλήθειά τους. Τὰ χρώματα καὶ τὸ φῶς, τὸ ἐξοχικὸ τοπεῖο καὶ οἱ πόλεις, τὰ ζῶα καὶ τὰ παιδιά, καθεὶ στὸν κόσμον ἔχει τὴν ἀλήθεια του. Κ' ἔχουν φυσικὰ τὴν δική τους τὴν ἀλήθεια καὶ ὁ λαὸς καὶ τὰ ἔθνη, τὰ κράτη καὶ τὰ κυβερνητικὰ καθεστῶτα.

Ὅσο γιὰ τὴν ἀλήθεια τὴν ἴδια, αὐτὴ βρῖσκεται στὴν ἑναρμόνιση, στὴν ὁμοιόμορφη καὶ κοινὴ τάση, ποὺ ἔχουν ὅλες μαζί οἱ συγκεκριμένες ἀλήθειες τοῦ ἀπέραντου κόσμου. Ἡ ἀλήθεια αὐτῆς τῆς γῆς βρῖσκεται σ' ὅ,τι ἐμεῖς κατανοοῦμε καὶ σ' ὅ,τι ἔχει σὲ μᾶς ὡς ἐντολὴ δοθεῖ. Κ' εἶνε βέβαια ὁ ἀγῶνας, δὲν εἶνε ἡ εἰρήνη ἢ μοῖα τῆς ἀλήθειας. Μὰ ὅπου ὑπάρχει γύρω ἀπὸ τὴν ἀλήθεια καὶ γιὰ τὴν ἀλήθεια ἀγῶνας, ἐκεῖ ἀκριβῶς κυριαρχεῖ ἡ ἀλήθεια κ' ἐκεῖ κυριαρχεῖ τὸ θεῖο μέσ' στὴν ἀλήθεια. Ἡ ἀλήθεια εἶνε ἡ ἀμαξά τοῦ Θεοῦ, ὁ ἵππος του, τὸ κάθισμά του, ἡ κατοικία του. Ἡ ἀλήθεια εἶνε ἡ ματιά, ποὺ ρίχνει στὸν κόσμον ἡ Θεότητα. Πάντως ἡ ἀλήθεια γεννιέται μόνο μέσ' ἀπ' τὸν ἀγῶνα γύρω ἀπ' τὴν ἀλήθεια. Ὁ Θεὸς εἶνε στὸ πλευρὸ ἐκείνων, ποὺ μάχονται. Ἡ διάλυση κ' ὁ θάνατος εἶνε τὸ ἀκίνητο, εἶνε αὐτό, ποὺ ἀναπαύεται, εἶνε τὸ ὄν «καθ' ἑαυτό». Ὅ,τι δὲν γίνεται πιά, παύεται. Παροδικότητα σημειώνεται σὲ ὅ,τι δὲν τείνει πιά. Ὅτι στα-

μάτησε και στάθηκε, δέν στέκεται μονάχα, μὰ πέφτει και διαλύεται. "Όσοι γνωρίζουν, πλανῶνται. "Όσοι ισχυρίζονται, κλονίζονται. Γνήσιοι δημιουργοὶ εἶν' ἐκεῖνοι, ποὺ ἐμπιστεύονται, ποὺ παλεύουν, ποὺ ὁρμοῦν. Ἐκεῖνοι, ποὺ καταβροχθίζουν τὰ ὅσα ἔχουν δημιουργηθεῖ, εἶνε ζῶα παχύσαρκα, ὠριμα γιὰ σφάξιμο, γιὰ θάνατο.

Ἐο θάνατος εἶνε τὸ ἀποφασιστικὸ σημεῖο. Ἐδῶ χωρίζουν οἱ ἀκίνητοι ἀπ' αὐτοῦς, ποὺ πετοῦν, οἱ μόνιμα ἐγκαταστημένοι ἀπ' αὐτοῦς, ποὺ ὁδοιποροῦν. Οἱ ἐγκαταστημένοι γίνονται σώματα ξαπλωμένα, γίνονται πτώματα, μυρίζουν ἀποσύνθεση, γίνονται γῆς. Οἱ ἀκίνητοι βρίσκουν ὅ,τι ζητοῦν κι' ὅ,τι ἐκτελοῦσαν ὅλη τους τὴ ζωὴ, βρίσκουν τὴν ἀκινησία, τὸν πάγο, τὸ τέρμα ὅλων τῶν τερμάτων. Οἱ ψυχές, ποὺ πετοῦν, γίνονται ἐλεύθερες κι' ἀκολουθοῦν τὰ φτερά τους. "Όσοι θέλουν νὰ πᾶν ψηλὰ ὑψώνονται· ὅσοι σκάβουν βαθειὰ σπάζουν ὅλα τὰ στρώματα και τοὺς φλοιοὺς τῆς γῆς και βρίσκουν τὴν ἐλευθερία στὸ χῶρο· ὅσοι πράττουν τὸ ἀγαθὸ γίνονται οἱ ἴδιοι ἢ ἀγαθότητα και ὁ ἁρμονικὸς ἦχος τῶν σφαιρῶν. Ἡ ἀγαθότητα ἀκριβῶς συγκρατεῖ σ' ἐνότητα τις πύρινες μᾶζες και τις ὁδηγεῖ μὲ βήματα ἀπαλὰ στὴ συντονισμένη πορεία και κίνηση τῶν κόσμων.

"Ἐτσι χωρίζονται μεταξύ τους οἱ ἄνθρωποι. Στους ἀθάνατους προσφέρουν οἱ ἀθάνατοι φτερὰ και φτερωτὰ ὑποδήματα, προσφέρουν μιὰ τόλμη, ποὺ ἀνανεώνεται αἰώνια. Στους ἄλλους μένουν αἰώνια ἀπραγματοποίητα τὰ ἔργα, ποὺ σκορποῦν δύναμη. Ἀφίστε τους νὰ στέκονται μὲ τὰ μάτια τους τ' ἀνέκφραστα. "Όσο εἶναι ἀνώφελοι, τόσο εἶνε και ἀβλαβεῖς.

Πῶς ὁμως γίνεται ἡ κατάταξη τῶν Μύθων μέσα στὸ «γίγνεσθαι» και στὴν πορεία του, ἀφοῦ οἱ ἥρωες κατατάσσονται σὰν ἄνθρωποι πλάϊ στους ἀνθρώπους; Πηγάζοντας οἱ μῦθοι ἀπ' τοὺς ἥρωες, πραγματοποιοῦν ὅ,τι εἶνε ἀνάγκη νὰ πραγματοποιηθῇ ἐπὶ γῆς· ἔπειτα γυρίζουν πίσω, ὅταν τὸ ἔργο τους ἔχει τελεσθῇ.

Ἐο Μῦθος γεννήθηκε μέσ' ἀπ' τὰ ἔθνη. Μπορεῖ ὁμως νὰ συμβῇ και τοῦτο : νὰ γεννηθῇ Μῦθος μέσ' ἀπ' τὴ σφαῖρα ἐνὸς ὁλόκληρου πολιτισμοῦ. "Όπου ὑπάρχει πολιτισμὸς (Κουλτούρ), ὑπάρχει Μῦθος. "Όπου ὑπάρχει Μῦθος, ὑπάρχει πολιτισμὸς. Τὴν φύση τῶν ἠρώων ἦταν ἀκριβῶς ἀναγκαῖο νὰ τὴν γνωρίσουμε γιὰτὶ οἱ ἥρωες εἶνε οἱ δη-

μιουργοὶ καὶ τὸ ἀντικείμενο τῶν Μύθων. Μυθικὴ εἶνε ἡ ἐκβολὴ θεϊκῶν καὶ ἀνθρώπων στοιχείων σὲ μιὰ καὶ τὴν αὐτὴ ζωὴ. Στους ἥρωες ἐκδηλώνεται ἡ διαμόρφωση καὶ ἡ ἀπόλυτη ἐνοποίηση τοῦ θεϊκοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπου, τῆς ἀλήθειας καὶ τοῦ δρόμου, ποὺ τείνει νὰ τὴν βρῇ. Ἡ ζωὴ τῶν ἡρώων εἶνε νοητὴ ὡς Μῦθος. Γιατὶ στὴ ζωὴ τῶν ἡρώων δὲν ὑπάρχει μονάχα ὁ ἀγῶνας, δὲν ὑπάρχει μονάχα ἡ τάση καὶ ἡ ἀγαθότητα, ποὺ παλεύουν, δὲν ὑπάρχει μονάχα ἡ ἐνόραση καὶ ἡ προσπάθεια, μὰ ὁ ἀγωνιστὴς εἶνε ὁ ἴδιος καὶ ὅλας τὸ θεῖο. Ἡ ζωὴ τῶν ἡρώων εἶνε ἡ ἴδια καὶ ὅλας ἡ ἐκπλήρωση, ὁ ἀγῶνας τους εἶνε μέσ' στὸν ἀγῶνα καὶ ὅλας ἡ νίκη. Αὐτὸ τὸ νοιώθουν οἱ γενενεές, ποὺ ἔρχονται ἀργότερα. Τὸ διηγοῦνται καὶ τὴν ἀφήγησή τους αὐτὴ τὴν ὀνομάζουν Μῦθο. Μὰ δὲν καταφέρνουν νὰ νοιώσουν τὸ Μῦθο παρὰ μόνον ὅσοι ἔχουν ἔφεση καὶ ὅσοι ἔχουν θέληση ἀγαθῆ. Οἱ ἄλλοι ποὺ ἀναπαύονται καὶ κάθονται, ποὺ εἶνε ἱκανοποιημένοι ἀπὸ τὸν ἑαυτό τους καὶ ἀκίνητοι, δὲν ἔχουν αὐτιὰ γιὰ νὰ ἀκούσουν τοὺς ἤχους του. Ὁ Μῦθος εἶνε ἡ ἀγγελία καὶ ἡ διαπίστωση τῆς Νίκης, εἶνε ἡ ἀγγελία, ὅτι ἡ θεότητα ἐδημιουργήθηκε. Μὰ ὅποιος δὲν ἐνδιαφέρεται γιὰ τοὺς ἀγῶνες καὶ γιὰ τὶς ἀλήθειες, αὐτὸς βέβαια δὲν σκοτίζεται, ἂν τοῦ διηγοῦνται νίκες ἢ ἡττες, δὲν σκοτίζεται ὅπως διόλου διὰ ὅσα λέγονται.

Ὅσοι ζητοῦν τὸν Μῦθο καὶ ὅσοι εἶνε ἱκανοὶ γιὰ τὸν Μῦθο δὲν ἀνήκουν οὔτε στοὺς ἀνθρώπους μονάχα τοῦ πνεύματος, μὰ οὔτε καὶ σ' ἐκείνους μονάχα, ποὺ δὲν εἶνε πνευματικοί. Τὸ πνεῦμα δὲν καταφέρει νὰ νοιώσῃ τὸ Μῦθο· ἡ ἐπιστήμη δὲν καταφέρει νὰ τὰ πλησιάσῃ· τὸ μυαλὸ δὲν καταφέρει νὰ τὰ ἰδῇ. Ὁ Μῦθος εἶναι μιὰ εἰκόνα, ποὺ ἡ ἀλήθεια του παρουσιάζεται στοὺς ἀνθρώπους μονάχα ἐπάνω στὴν αἰχμὴ, ἐπάνω στὴν ἐπικίνδυνη αἰχμὴ, ποὺ ὑπάρχει ἀνάμεσα στὴ ζωὴ καὶ στὸ θάνατο. Στὴν αἰχμὴ αὐτὴ ἐπάνω ζοῦν τὴν ζωὴ τους ὀλόκληρη οἱ τολμηροί. Δὲν τὴν γνωρίζουν οἱ τολμηροὶ τὴ διαφορὰ ἀνάμεσα στὴ ζωὴ καὶ στὸ θάνατο. Οἱ ἄτολμοι καὶ οἱ δειλοὶ κρέμονται ἀπ' τὴ ζωὴ καὶ φοβοῦνται τὸ θάνατο. Ἐτσι τὰ μάτια τους γίνονται τυφλὰ γιὰ τὸ Μῦθο, ἡ ψυχὴ τους γίνεται κουφὴ καὶ καταντᾷ, μέσ' στὴ ζεστὴ ἀκόμη κοιλιὰ τους, πολλὰ χρόνια πρὶν ἀπ' τὸ τέλος τους, χῶμα καὶ μᾶζα ἀμορφη. Οὔτε αὐτοὶ βλέπουν τὸν Μῦθο, μὰ οὔτε οἱ κουτοί. Ὁ Μῦθος δὲν εἶνε ὁ τόπος, ποὺ μποροῦν οἱ ἀνόητοι καὶ τὰ

κούφια τὰ κεφάλια νὰ χοροπηδοῦν. Μόνον ἐκεῖνοι, ποὺ ἔχουν τὴν ἔφεση καὶ τὴν θέληση, νοιώθουν τὸν Μῦθο, ὅταν τὸν ἀκοῦν, καὶ τὸν ἀναγνωρίζουν ἀπὸ τὸν ἦχο του. Ὁ ἦχος του εἶνε ἡ κλαγγὴ τῶν ὅπλων τους, εἶνε ὁ ἦχος τῆς ἐλπίδας τους, εἶνε τὸ μοιρολόϊ τοῦ πένθους τους, εἶνε τὸ προσκλητήριον, ποὺ τοὺς στέλνει ἡ ἴδια ἡ πίστις τους.

(Μετάφρασις ἐκ τοῦ γερμανικοῦ ὑπὸ **Π. Κανελλοπούλου**)

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΡΟΣ